

IMPLIKASI BUDAYA DAN AGAMA KE ATAS INTERAKSI ANTARA ETNIK DALAM KALANGAN MURID SEKOLAH DI MALAYSIA

(Implication of culture and religion on interethnic interaction among pupil in Malaysia)

Suresh Kumar N Vellymalay

ABSTRAK

Kajian ini bertujuan untuk meneroka implikasi budaya dan agama ke atas interaksi dalam kalangan murid merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Sampel kajian terdiri daripada seribu orang murid yang dipilih daripada lima buah sekolah menengah di Kedah dan Perak masing-masing. Temu bual berstruktur menggunakan soal selidik digunakan untuk mendapatkan maklumat daripada murid yang dikaji. Berdasarkan hasil kajian, tidak terdapat perbezaan yang banyak antara peratusan murid yang menyatakan bahawa perbezaan budaya tidak menghalang interaksi merentasi etnik di bilik darjah dengan peratusan murid yang menyatakan sebaliknya. Hasil kajian juga menunjukkan bahawa tidak terdapat perbezaan yang banyak antara peratusan murid yang menyatakan perbezaan agama tidak menghalang interaksi merentasi etnik di bilik darjah dengan peratusan murid yang menyatakan sebaliknya. Berdasarkan kajian ini, dapat disimpulkan bahawa perbezaan budaya dan agama mendorong pembentukan sikap prejudis dan stereotaip pada sesetengah murid dan menjejaskan interaksi antara murid merentasi etnik di bilik darjah.

Kata kunci: Budaya, agama, interaksi, murid, etnik, sekolah

ABSTRACT

This study explores the implication of culture and religion on interactions among pupils across ethnic in classroom environment. The sample consists of 1000 pupils selected from five secondary schools in Kedah and Perak respectively. A structured interview in the form of a questionnaire was used to obtain data from the pupils studied. Findings show that not much difference was found between the percentages of pupil who stated that cultural difference does not deter the interaction across ethnic in classrooms with percentage of pupils who stated other wise. Findings also show that not much difference was found between the percentages of pupil who stated that the difference in religion does not deter the interaction across ethnic in classroom with percentage of pupil who stated other wise. Based on this study, it can be summarized that the differences in culture and religion encourages prejudice and stereotype in some pupils and affect interactions between pupils across ethnic in classroom.

Keywords: Culture, religion, interaction, pupil, ethnicity, school

PENDAHULUAN

Salah satu cabaran utama sistem pendidikan khususnya bagi negara yang memperlihatkan masyarakat pluralistik adalah usaha memperkukuh interaksi dan hubungan antara etnik dalam kalangan murid. Dalam hal ini, sekolah menjadi asas yang kukuh dalam merangsang, memperkukuh dan memperkasa hubungan antara etnik dalam kalangan murid. Di persekitaran sekolah inilah murid perlu belajar untuk menyesuaikan diri dengan murid daripada pelbagai etnik. Sehubungan itu, murid bukan sahaja perlu membangunkan potensi diri untuk memahami kepelbagaian yang wujud di persekitaran sekolah khususnya dalam konteks etnik murid malah murid juga perlu mempelajari cara untuk memainkan fungsi dan peranan dalam persekitaran sekolah yang mendukung murid daripada pelbagai etnik.

Pada masa yang sama, murid membawa ke sekolah pelbagai nilai dan kepercayaan yang diwariskan kepada mereka oleh ibu bapa. Asuhan dan didikan yang diterima oleh seseorang murid dari persekitaran keluarga selain identiti etnik yang kuat tersemat dalam diri murid mempengaruhi cara seseorang murid berfikir dan mentafsir satu-satu makna apabila ia berhubung dengan murid daripada etnik lain. Maka, pelbagai perbezaan dapat diperhatikannya apabila ia berada di bangku persekolahan. Perbezaan ini mempunyai potensi yang tinggi untuk membentuk jarak sosial atau sempadan etnik dalam kalangan murid jika ia tidak diberi perhatian yang sewajarnya. Keterbatasan hubungan antara murid merentasi etnik menimbulkan nilai stereotaip dan membawa kepada ketegangan etnik (Slavin & Cooper, 1999).

Dalam aspek ini, perbezaan budaya dan agama dapat dilihat sebagai satu cabaran utama dalam usaha memperkukuh pembentukan hubungan etnik dalam kalangan murid di persekitaran sekolah. Perbezaan budaya dan agama dalam kalangan murid di sekolah memaparkan pelbagai variasi dalam bahasa, nilai, norma, tradisi, kepercayaan dan aspirasi yang dimiliki dan dibawa oleh murid tersebut ke dalam persekitaran sekolah. Maka, perbezaan ini sudah pasti akan memberi kesan ke atas sikap dan tingkah laku murid dalam menyesuaikan diri dengan budaya persekitaran sekolah; lebih-lebih lagi dalam pembentukan interaksi dan persahabatan merentasi etnik di bilik darjah.

KAJIAN LEPAS

Memang tidak dapat dinafikan bahawa pendidikan dilihat sebagai aset utama dalam membentuk hubungan etnik dalam kalangan murid; bermula dari peringkat sekolah rendah hinggalah ke peringkat pengajian tinggi. Kebelakangan ini, banyak kajian memberi kepentingan terhadap peranan pendidikan dalam memupuk hubungan etnik dalam kalangan murid. Sehubungan itu, pelbagai perkara misalnya pembentukan persahabatan dalam kalangan murid, interaksi sosial, pengurusan bilik darjah, hubungan guru-murid selain keberkesanan kurikulum dan kokurikulum semakin diberi perhatian yang serius dalam menilai tahap hubungan murid merentasi etnik di persekitaran sekolah.

Kewujudan murid daripada latar belakang sosial yang berbeza terutamanya dari segi budaya dan agama memberi peluang dan pilihan yang baik kepada murid bagi membentuk interaksi dan persahabatan merentasi etnik bukan sahaja di bilik darjah tetapi juga di persekitaran

sekolah. Namun demikian, banyak kajian telah membuktikan bahwa wujudnya jurang perbezaan yang ketara dalam hubungan etnik dalam kalangan murid pelbagai etnik di persekitaran sekolah. Rata-rata kajian (Clark & Ayers, 1992; DuBois & Hirsh, 1990; Sias, et al., 2008; McPherson et al., 2001; Kandel, 1978; Tuma & Hallinan, 1979; Hallinan & Williams, 1987; Hallinan & Smith, 1985) menyokong bahawa interaksi dan persahabatan dalam kalangan murid di sekolah mahupun di bilik darjah lebih berpaksi kepada rakan daripada kelompok etnik yang sama berbanding merentasi etnik. Dalam aspek ini, keutamaan diberikan kepada pembentukan hubungan yang kuat dalam kumpulan etnik yang sama. Selain faktor keselesaan untuk berada dalam lingkungan etnik yang sama, kekebalan identiti etnik dalam kalangan murid juga mempengaruhi sikap dan tingkah laku seseorang murid. Identiti etnik dan kebanggaan murid terhadap budayanya memberi kekuatan kepada murid untuk membentuk interaksi dan persahabatan dalam kelompok etnik yang sama.

Sekolah-sekolah yang terdiri daripada campuran murid pelbagai etnik dalam bilik darjah mendorong untuk membentuk sempadan etnik dalam kalangan murid itu sendiri (Baerveldt, et al., 2004). Kajian Baerveldt, et al. (2004) mendapati bahawa murid daripada satu-satu etnik cenderung mendapat sokongan daripada kumpulan etnik yang sama. Hal ini mendorong pembentukan sempadan etnik dalam kalangan murid di bilik darjah. Seperti yang dikatakan oleh Allport (1956), lebih tinggi interaksi seseorang individu merentasi satu-satu etnik, lebih rendah sikap prejudis yang diletakkan pada etnik tersebut. Pernyataan ini diperkukuh oleh kajian Pettigrew & Tropp (2006) yang mendapati bahawa majoriti kajian yang dilakukan menggunakan Teori Hubungan yang dikemukakan oleh Allport (1956) memperlihatkan hubungan yang negatif antara interaksi seseorang individu dengan kelompok etnik lain dan sikap prejudis ke atas kelompok etnik tersebut. Dalam hal ini penyesuaian murid dengan murid lain merentasi etnik amat penting dalam melumpuhkan sikap prejudis dalam kalangan murid. Sebagai contoh, kajian Weaver (2010) mendapati bahawa terdapat hubungan yang signifikan antara perbezaan etnik dan penyesuaian murid merentasi etnik. Kajian Weaver (2010) mendapati bahawa murid menggunakan nilai-nilai yang terdapat dalam budaya mereka lalu mengadaptasikan nilai tersebut apabila berhadapan dengan satu-satu situasi yang sukar. Dalam hal ini, murid dilihat menggarap nilai dan norma yang sesuai daripada budaya mereka untuk menyesuaikan diri dengan daya ketahanan yang tinggi dengan persekitaran yang berubah. Dalam aspek ini, hubungan yang positif di persekitaran sekolah dapat membentuk suatu persekitaran yang bebas daripada rasisme (Zirkel, 2004).

Menurut Sias, et al. (2008), persahabatan merentasi budaya kuat dipengaruhi oleh faktor persamaan budaya (persamaan budaya nasional), faktor perbezaan budaya (tarikan dan minat pada perbezaan budaya yang dilihat menarik), pengalaman sebelumnya dalam hubungan merentasi budaya (pengalaman sebelumnya terhadap budaya baru merangsang pembentukan persahabatan merentasi budaya tersebut) dan sosialisasi sasaran (bentuk hubungan yang ditentukan terhadap kumpulan budaya yang berbeza atau sewaktu situasi majlis tertentu). Dalam aspek ini adalah jelas bahawa persahabatan merentasi satu-satu budaya dilihat sebagai perbezaan antara budaya seseorang murid dari segi pengetahuan dan penjelasan tentang satu-satu budaya selain keupayaan seseorang murid memecahkan rantaian stereotaip yang diletakkan pada budaya tersebut (Sias, et al., 2008). Kegagalan seseorang murid dalam memahami perbezaan antara budaya dan kegagalan murid dalam memecahkan rantaian stereotaip tersebut akan membawa kepada perselisihan faham dan konflik dalam kalangan murid.

Begitu juga faktor agama yang turut mempengaruhi pembentukan interaksi dan persahabatan merentasi etnik di persekitaran sekolah. Menurut Lee (2006), persahabatan merentasi etnik terbentuk akibat persamaan yang dikongsi bersama terutamanya dari segi personaliti, minat, agama, nilai dan identiti. Dalam hal ini, persamaan nilai yang terdapat dalam agama dilihat sebagai pendorong kepada pembentukan interaksi dan persahabatan dalam kalangan murid merentasi etnik. Kegagalan murid untuk menilai persamaan yang dikongsi bersama dan ketidakupayaan murid dalam memecahkan rantai stereotaip juga akan memberi implikasi ke atas pola interaksi dan persahabatan dalam kalangan murid. Selain itu, kajian Mulatie (2013) terhadap pelajar universiti berdasarkan grafiti yang dikumpul di dalam kampus mendapati bahawa hubungan dalam kalangan murid adalah lebih mengikut kelompok etnik yang sama dan banyak didorong oleh faktor perbezaan agama. Pelajar mengekspresikan stereotaip dan prejudis terhadap agama dan etnik lain berdasarkan perkataan, pernyataan dan gambar yang dipaparkan di persekitaran kampus. Situasi ini menggambarkan sokongan kepada etnik sendiri dan tindakan bias terhadap agama etnik lain. Oleh itu, tanpa interaksi yang efektif antara murid berlainan etnik, sikap prejudis tidak mungkin dapat dielakkan sama sekali di persekitaran bilik darjah.

Walau bagaimanapun, kajian-kajian yang dibincangkan di atas lebih menjurus kepada persekitaran multietnik di negara Barat. Dalam konteks Malaysia, kajian yang menjurus kepada implikasi budaya dan agama ke atas interaksi etnik dalam kalangan murid di bilik darjah masih dipersoalkan usahanya. Maka, usaha perlu diambil untuk mengenal pasti implikasi dua elemen ini dalam mempengaruhi pembentukan jurang interaksi dan persahabatan antara murid merentasi etnik di negara ini. Justeru, kajian ini bertujuan untuk meneroka implikasi perbezaan budaya dan agama dalam mempengaruhi hubungan etnik dalam kalangan murid pelbagai etnik di persekitaran bilik darjah.

METOD KAJIAN

Sampel kajian

Kajian ini dilakukan di negeri Perak Darul Ridzuan dan di negeri Kedah Darul Aman dengan mengambil kira sepuluh buah sekolah menengah berdasarkan maklumat daripada pihak Jabatan Pelajaran Negeri masing-masing tentang sekolah yang menduduki tahap teratas dalam salah laku disiplin berkaitan pergeseran murid pelbagai kaum. Seramai seratus orang murid dipilih daripada setiap sekolah. Daripada jumlah ini, 30 orang murid adalah daripada Tingkatan 1 dan Tingkatan 2 masing-masing dan 40 murid lagi daripada Tingkatan 4. Maka, jumlah sampel bagi kajian ini adalah seramai seribu orang murid. Kaedah persampelan rawak mudah digunakan untuk mendapatkan sampel tersebut daripada setiap tingkatan untuk dijadikan responden kajian.

Daripada seribu orang murid yang dikaji, sebanyak 54.6% murid yang dikaji adalah lelaki. Dari segi komposisi etnik, didapati bahawa sebanyak 54.7% murid adalah daripada etnik Melayu, 24.4% etnik Cina manakala 20.9% murid etnik India. Tambahan lagi, dari segi agama pula, didapati sebanyak 54.7% murid yang dikaji beragama Islam, 23.3% beragama Buddha, 19.7% murid beragama Hindu dan 2.3% murid beragama Kristian dan lain-lain. Sebanyak 56.2% murid berumur 13 hingga 14 tahun manakala 34.4% murid berumur 16 tahun. Hanya 6.8% dan 2.6% murid berumur 15 tahun dan 17 tahun masing-masing. Murid-murid ini berada pada

Tingkatan 2 dan Tingkatan 4 masing-masing kerana telah melalui tahap peralihan sebelum memasuki Tingkatan 1. Didapati bahawa sebanyak 70% murid yang dikaji berasal dari sekolah luar bandar. Jika dilihat pada lokasi tempat tinggal, majoriti murid (62.5%) yang dikaji berasal dari luar bandar berbanding 37.5% murid yang berasal dari bandar.

Instrumen kajian

Soal selidik digunakan untuk mendapatkan data daripada responden yang dikaji. Bahagian '*Latar belakang murid*' dalam soal selidik terdiri daripada soalan-soalan tertutup (*close-ended*) berkaitan negeri tempat bersekolah, jenis sekolah, tingkatan, jantina, umur, etnik, agama dan tempat tinggal. Bahagian '*Budaya*' dalam soal selidik terdiri daripada soalan '*Adakah faktor perbezaan budaya menghalang interaksi anda dengan pelajar lain di bilik darjah?*' Soalan ini adalah berbentuk soalan tertutup (*close-ended*) yang mempunyai dua pilihan jawapan iaitu (1) Ya dan (2) Tidak. Berdasarkan jawapan yang dipilih, responden kajian diminta untuk memberikan alasan atas pemilihan jawapan tersebut. Bahagian '*Agama*' dalam soal selidik pula terdiri daripada soalan '*Adakah faktor perbezaan agama menghalang interaksi anda dengan pelajar lain di bilik darjah?*' Soalan ini juga berbentuk soalan tertutup (*close-ended*) yang mempunyai dua pilihan jawapan iaitu (1) Ya dan (2) Tidak. Responden juga diminta untuk memberikan alasan atas pemilihan jawapan tersebut.

Kaedah kajian

Kajian ini merupakan kajian kuantitatif. Dalam kajian ini, temu bual berstruktur menggunakan soal selidik digunakan untuk mendapatkan maklumat melalui dengan murid berkaitan latar belakang dan keberkesanan pembentukan interaksi merentasi etnik di bilik darjah dengan mengambil kira perbezaan budaya dan agama di persekitaran bilik darjah. Temu bual berstruktur dilakukan di sekolah murid. Melalui temu bual ini, soalan-soalan dalam soal selidik dikemukakan oleh pengkaji kepada murid. Bagi soalan berbentuk tertutup (*close ended*), jawapan murid ditandakan oleh pengkaji pada ruangan yang disediakan. Bagi soalan berbentuk terbuka (*open ended*) pula, jawapan murid dicatat oleh pengkaji pada ruangan yang disediakan pada soal selidik sebelum ia dikodkan ke dalam beberapa kategori tertentu. Setiap temu bual dengan murid mengambil masa lebih kurang 20 minit. Setiap murid yang menjadi responden dalam kajian ini dimaklumkan bahawa segala maklumat yang diberi oleh mereka adalah sulit dan akan dirahsiakan. Seterusnya, data yang diperolehi daripada kajian ini dianalisis menggunakan perisian *Statistical Package for the Social Sciences* (SPSS). Analisis statistik jadual silang telah digunakan untuk mendapatkan statistik asas iaitu peratusan bagi semua pemboleh ubah yang digunakan dalam kajian ini untuk menerangkan sejauhmana faktor budaya dan agama memberi kesan hubungan etnik dalam kalangan murid pelbagai etnik di persekitaran bilik darjah.

DAPATAN KAJIAN

Dapatan kajian pada bahagian ini akan dibincangkan dalam dua aspek utama. Pertama, perbincangan akan memfokuskan kepada perbezaan budaya, dorongan interaksi selain faktor penghalang interaksi merentasi etnik di bilik darjah. Kedua, perbincangan akan memfokuskan pula kepada perbezaan agama, dorongan interaksi selain faktor penghalang interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Perbezaan Budaya Dan Hubungan Antara Etnik

Jadual 1 menunjukkan perbezaan budaya dalam kalangan murid dan halangan interaksi merentasi etnik di bilik darjah. Berdasarkan Jadual 1, sebanyak 53.1% murid menyatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Daripada jumlah tersebut, sebanyak 36.3% adalah murid Melayu, 10.6% murid Cina dan 6.2% murid India. Namun demikian, tidak dapat dinafikan bahawa terdapat juga sebilangan besar murid yang mengatakan bahawa perbezaan budaya menghalang interaksi murid merentasi etnik. Berdasarkan jadual yang sama, sebanyak 46.9% murid menyatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Jumlah tersebut adalah meliputi 18.4% murid Melayu, 13.8% murid Cina dan 14.7% murid India. Maka, perbezaan antara peratusan murid yang menyatakan bahawa perbezaan budaya tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah dengan murid yang menyatakan sebaliknya adalah 6.2%.

Jadual 1: Perbezaan budaya dalam kalangan murid dan halangan interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Bangsa	Perbezaan budaya dan halangan interaksi (%)		Jumlah (%)
	Ya	Tidak	
Melayu	18.4	36.3	54.7
Cina	13.8	10.6	24.4
India	14.7	6.2	20.9
Jumlah	46.9	53.1	100.0

n=1000

Berdasarkan hasil kajian ini, walaupun lebih ramai murid mengatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah namun peratusan murid yang menafikan perkara ini juga tinggi dari segi bilangannya. Hasil kajian juga mendapati lebih ramai murid Melayu mengatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Walau bagaimanapun, hal ini jauh berbeza dengan pandangan murid Cina dan murid India yang dikaji. Lebih ramai murid Cina dan murid India mengatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah berbanding sebaliknya.

Jadual 1.1: Perbezaan budaya dan dorongan interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Bangsa	Perbezaan budaya dan dorongan interaksi (%)		Jumlah (%)
	Tidak mengira perbezaan budaya dalam pergaulan	Memahami keperluan toleransi	
Melayu	44.6	23.7	68.4
Cina	7.7	12.2	20.0
India	9.8	1.9	11.7
Jumlah	62.1	37.9	100.0

n=531

Data pada Jadual 1 menunjukkan bahawa sebanyak 53.1% murid (n=531) mengatakan bahawa perbezaan budaya tidak menghalang interaksi murid merentasi etnik di bilik darjah. Dalam hal ini, berdasarkan analisis terhadap 531 murid tersebut, hasil kajian mendapati beberapa alasan bagi mengukuhkan pernyataan di atas (rujuk Jadual 1.1). Secara keseluruhannya, sikap tidak mengira faktor perbezaan budaya dalam pergaulan di bilik darjah dan kefahaman terhadap keperluan toleransi antara murid pelbagai etnik merupakan dua faktor utama yang mendorong interaksi murid merentasi etnik di bilik darjah. Berdasarkan Jadual 1.1, sebanyak 44.6% murid Melayu mengatakan bahawa mereka tidak mengira faktor perbezaan budaya dalam pergaulan seharian di bilik darjah manakala sebanyak 23.7% murid mengatakan bahawa mereka memahami keperluan toleransi antara murid pelbagai etnik. Bagi murid Cina, kefahaman terhadap keperluan toleransi (12.2%) dan sikap tidak mengira faktor budaya dalam pergaulan (7.7%) mendorong interaksi mereka dengan murid daripada etnik yang berbeza di sekolah. Manakala, bagi murid India pula, kefahaman terhadap keperluan toleransi (9.8%) menjadi faktor utama yang mendorong interaksi dengan murid daripada etnik yang berbeza di sekolah. Berdasarkan analisis ini, didapati bahawa lebih banyak murid Melayu dan murid India mengamalkan sikap tidak mengira faktor perbezaan budaya dalam pergaulan manakala lebih banyak murid Cina menekankan soal kefahaman terhadap keperluan toleransi antara murid pelbagai etnik sebagai faktor utama yang mendorong interaksi murid merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Hal ini membuktikan bahawa murid Melayu dan murid India lebih terbuka dan fleksibel dalam pergaulan berbanding murid Cina.

Jadual 1.2: Perbezaan budaya dan halangan interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Bangsa	Perbezaan budaya dan halangan interaksi merentasi etnik (%)				Jumlah (%)
	Pilih kasih etnik sendiri	Pandang rendah pada etnik lain	Kerap memarahi etnik lain	Tidak selesa terhadap murid etnik lain	
Melayu	11.3	24.3	2.8	0.9	39.2
Cina	8.1	21.1	0.0	0.2	29.4
India	7.0	19.0	2.1	3.2	31.3
Jumlah	26.4	64.4	4.9	4.3	100.0

n=469

Data pada Jadual 1 menunjukkan bahawa sebanyak 46.9% murid (n=469) mengatakan bahawa perbezaan budaya menghalang interaksi murid merentasi etnik di bilik darjah. Dalam hal ini, berdasarkan analisis terhadap 469 murid tersebut hasil kajian mendapati beberapa alasan bagi mengukuhkan pernyataan bahawa di atas (rujuk Jadual 1.2). Jadual 1.2 menunjukkan perbezaan budaya murid dan faktor-faktor yang menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Secara keseluruhannya, pembentukan sikap pandang rendah murid daripada etnik lain terhadap etnik mereka (64.4%) merupakan faktor utama (akibat perbezaan budaya) yang menjejaskan interaksi murid merentasi etnik. Faktor tersebut diikuti dengan pembentukan sikap pilih kasih terhadap rakan daripada etnik sendiri (26.4%). Halangan interaksi yang terhasil akibat kekerapan murid daripada satu-satu etnik memarahi murid daripada etnik lain dan ketidakselesaan yang wujud terhadap murid daripada etnik lain mencatatkan peratusan yang amat rendah iaitu 4.9% dan 4.3% masing-masing.

Tabulasi silang pada Jadual 1.2 iaitu antara bangsa dan halangan interaksi merentasi etnik akibat perbezaan budaya menunjukkan bahawa bagi murid Melayu perbezaan budaya meningkatkan sikap pandang rendah murid daripada etnik lain terhadap etnik mereka (24.3%) selain memperkukuh sikap pilih kasih terhadap rakan daripada etnik sendiri (11.3%). Bagi murid Cina, perbezaan budaya juga meningkatkan sikap pandang rendah murid daripada etnik lain terhadap etnik mereka (21.1%) dan sikap pilih pilih kasih terhadap rakan seetnik (8.1%). Bagi murid India pula, sikap pandang rendah murid daripada etnik lain (19.0%) dan sikap pilih pilih kasih terhadap rakan seetnik (7.0%) menjejaskan interaksi dengan murid daripada etnik yang berbeza di sekolah (Jadual 1.2). Maka, berdasarkan analisis ini agak jelas bahawa sikap prejudis dan stereotaip masih terdapat pada murid daripada ketiga-tiga etnik. Pembentukan sikap ini menghalang interaksi yang bersifat bebas dan luas dalam kalangan murid. Kekurangan interaksi dengan murid merentasi etnik ini menghad pemahaman murid antara satu sama lain.

Perbezaan Agama dan Hubungan Antara Etnik

Jadual 2 menunjukkan perbezaan agama dan halangan interaksi murid merentasi etnik di bilik darjah. Berdasarkan Jadual 4, sebanyak 53.8% murid menyatakan bahawa perbezaan agama dalam kalangan murid tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Daripada jumlah tersebut, sebanyak 32.8% adalah murid Melayu, 13.5% adalah murid Cina dan 7.5% adalah murid India.

Jadual 2: Perbezaan agama dalam kalangan murid dan halangan interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Bangsa	Perbezaan agama dan halangan interaksi (%)		Jumlah (%)
	Ya	Tidak	
Melayu	21.9	32.8	54.7
Cina	10.9	13.5	24.4
India	13.4	7.5	20.9
Jumlah	46.2	53.8	100.0

n=1000

Namun demikian, berdasarkan Jadual 2, terdapat juga sejumlah murid yang mengatakan bahawa perbezaan agama menghalang interaksi murid merentasi etnik. Berdasarkan jadual yang sama, sebanyak 46.2% murid menyatakan bahawa perbezaan agama dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Jumlah tersebut adalah meliputi 21.9% murid Melayu, 10.9% murid Cina dan 13.4% murid India. Maka, perbezaan antara murid yang menyatakan bahawa perbezaan agama tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah dengan murid yang menyatakan sebaliknya adalah 7.6%. Hasil kajian ini mendapati bahawa walaupun lebih ramai murid secara keseluruhannya mengatakan bahawa perbezaan agama dalam kalangan murid tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah namun peratusan murid yang menafikan perkara ini juga ramai dari segi bilangannya. Hasil kajian juga mendapati lebih ramai murid India mengatakan bahawa perbezaan agama dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah berbanding sebaliknya.

Jadual 2.1: Perbezaan agama dan dorongan interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Bangsa	Perbezaan agama dan dorongan interaksi (%)		Jumlah (%)
	Tidak mengira perbezaan agama dalam pergaulan	Memahami keperluan toleransi	
Melayu	33.6	27.3	61.0
Cina	15.4	9.7	25.1
India	6.5	7.4	13.9
Jumlah	55.6	44.4	100.0

n=538

Data pada Jadual 2 menunjukkan bahawa sebanyak 53.8% murid (n=538) mengatakan bahawa perbezaan agama tidak menghalang interaksi murid merentasi etnik di bilik darjah. Dalam hal ini, berdasarkan analisis terhadap 538 murid tersebut hasil kajian mendapati beberapa alasan bagi mengukuhkan pernyataan di atas seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 2.1. Berdasarkan Jadual 2.1, murid Melayu didapati tidak mengambil kira faktor agama dalam pergaulan di bilik darjah (33.6%) dan golongan ini juga memahami keperluan toleransi terhadap etnik lain (27.3%). Bagi murid Cina, sikap tidak mengambil kira faktor perbezaan agama dalam pergaulan (15.4%) dan keupayaan murid memahami keperluan toleransi (9.7%) mendorong interaksi dengan murid daripada etnik yang berbeza di bilik darjah. Begitu juga halnya dengan murid India di mana pemahaman terhadap keperluan toleransi (7.4%) dan sikap tidak mengambil kira faktor agama dalam pergaulan (6.5%) memberi kesan ke atas dorongan interaksi dengan murid daripada etnik yang berbeza di persekitaran bilik darjah. Berdasarkan analisis ini didapati bahawa lebih banyak murid Melayu dan murid Cina tidak memberi kepentingan kepada faktor perbezaan agama dalam pergaulan seharian dalam ruang bilik darjah maka situasi ini mendorong interaksi murid merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Lebih banyak murid India menekankan keperluan toleransi agama sebagai faktor utama yang mendorong interaksi murid merentasi etnik di persekitaran bilik darjah.

Jadual 2.2: Perbezaan agama dan punca halangan interaksi merentasi etnik di bilik darjah.

Bangsa	Perbezaan agama dan punca halangan interaksi (%)					Jumlah (%)
	Pilih kasih etnik sendiri	Pandang rendah pada etnik lain	Kerap memarahi etnik lain	Tidak selesa dengan pelajar etnik lain	Tidak cukup pengetahuan / rasional	
Melayu	11.9	18.4	0.9	16.0	0.2	47.4
Cina	9.1	10.6	0.0	3.9	0.0	23.6
India	16.2	5.6	2.6	4.5	0.0	29.0
Jumlah	37.2	34.6	3.5	24.5	0.2	100.0

n=462

Tabulasi silang pada Jadual 2 menunjukkan bahawa sebanyak 46.2% murid (n=462) mengatakan bahawa perbezaan agama menghalang interaksi murid merentasi etnik di bilik darjah. Dalam hal ini, berdasarkan analisis terhadap 462 murid tersebut hasil kajian mendapati beberapa alasan bagi mengukuhkan pernyataan bahawa di atas (rujuk Jadual 2.2). Jadual 2.2 menunjukkan faktor-faktor yang menyebabkan perbezaan agama dilihat menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Berdasarkan Jadual 2.2, dalam menilai faktor yang menghalang interaksi murid merentasi etnik, sebanyak 18.4% murid Melayu mengatakan bahawa perbezaan agama meningkatkan sikap pandang rendah murid daripada etnik lain terhadap etnik mereka manakala sebanyak 16.0% berasa bahawa mereka berasa tidak selesa dengan kehadiran murid daripada etnik lain di persekitaran bilik darjah. Selain itu, sebanyak 11.9% murid mengatakan bahawa perbezaan agama memperkukuh sikap pilih kasih terhadap rakan daripada etnik sendiri. Bagi murid Cina, sebanyak 10.6% murid mengatakan bahawa perbezaan agama meningkatkan sikap pandang rendah murid daripada etnik lain terhadap etnik mereka manakala 9.1% murid berpendapat bahawa sikap pilih kasih terhadap rakan daripada etnik sendiri terbentuk akibat perbezaan agama dalam kalangan murid di bilik darjah. Begitu juga dalam kalangan murid India. Bagi murid India, sikap pilih kasih terhadap rakan seetnik (16.2%) dan sikap pandang rendah pada etnik lain (5.6%) menjejaskan interaksi dengan murid daripada etnik yang berbeza di sekolah akibat daripada perbezaan agama dalam kalangan murid di persekitaran bilik darjah (Jadual 2.2). Maka, analisis ini juga jelas menunjukkan kehadiran sikap prejudis dan stereotaip dalam kalangan murid Melayu, Cina dan India di persekitaran bilik darjah; yang secara langsung menghalang pembentukan interaksi yang efektif dalam kalangan mereka.

PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN

Kajian ini bertujuan untuk meneroka implikasi perbezaan budaya dan agama dalam mempengaruhi hubungan etnik dalam kalangan murid pelbagai etnik di persekitaran bilik darjah. Lebih 50.0% murid mengatakan bahawa perbezaan budaya dan agama dalam kalangan murid tidak menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Berdasarkan analisis ini, sikap tidak mengambil kira faktor perbezaan budaya mahupun agama dalam pergaulan dan pemahaman terhadap keperluan toleransi antara murid pelbagai etnik merupakan dua faktor utama yang mendorong interaksi murid merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Berdasarkan perbincangan di atas, hasil kajian ini konsisten dengan kajian Weaver (2010) yang mendapati

bahawa terdapat hubungan yang signifikan antara perbezaan etnik dan penyesuaian murid merentasi etnik. Selaras kajian Weaver (2010), boleh dikatakan bahawa sesetengah murid dalam kajian ini menggarap nilai dan norma yang sesuai daripada budaya mereka dan mengadaptasikan nilai-nilai tersebut dalam situasi yang diperlukan terutamanya dalam situasi yang berkaitan dengan perbezaan budaya dan agama.

Namun demikian, namun peratusan murid yang menafikan perkara ini juga ramai dari segi bilangannya iaitu hampir 50.0%. Dapatan kajian mendapati 46.9% murid mengatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Begitu juga dengan 46.2% murid yang mengatakan bahawa perbezaan agama dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Dapatan kajian ini membuktikan bahawa perbezaan budaya dan agama meningkatkan sikap pandang rendah murid etnik lain. Malah, ia turut mendorong sikap pilih kasih terhadap rakan daripada etnik sendiri. Dapatan kajian ini ini mengukuhkan pembentukan sikap prejudis dan stereotaip yang terdapat pada murid daripada ketiga-tiga etnik iaitu Melayu, Cina dan India di persekitaran bilik darjah. Pembentukan sikap ini menghalang interaksi yang bersifat bebas dan luas dalam kalangan murid. Kekurangan interaksi dengan murid merentasi etnik ini mengehad pemahaman murid antara satu sama lain. Hasil kajian ini konsisten dengan kajian Baerveldt, et al. (2004) yang mendapati bahawa murid daripada satu-satu etnik lebih cenderung mendapat sokongan daripada kumpulan etnik yang sama. Dalam hal ini, persamaan dari segi budaya dan agama dalam kalangan murid daripada satu-satu kumpulan etnik mendorong pembentukan prejudis dan stereotaip terhadap murid daripada etnik lain. Hasil kajian ini juga menyokong pandangan Allport (1956) yang menyatakan bahawa terdapat hubungan yang negatif antara interaksi seseorang individu dengan kelompok etnik lain dan sikap prejudis ke atas kelompok etnik tersebut. Maka, seperti yang dinyatakan oleh Slavin & Cooper (1999), keterbatasan hubungan dalam kalangan murid daripada etnik yang berbeza menimbulkan nilai stereotaip dan mencetuskan ketegangan etnik.

Sehubungan itu, terdapat beberapa kemungkinan yang dapat dijelaskan daripada dapatan kajian ini. Pertama, sempadan etnik yang terbentuk daripada perbezaan budaya dan agama dapat dikaitkan dengan sokongan emosi dan sokongan sosial yang diterima daripada murid daripada kelompok etnik yang sama. Persahabatan dalam lingkungan etnik yang sama memberi ruang yang besar ke atas perkongsian pengetahuan tentang persamaan nilai budaya dan agama dalam kalangan mereka. Maka, sokongan emosi dan sokongan sosial mudah terhasil daripada interaksi yang membentuk kerapatan antara murid daripada kelompok etnik yang sama. Situasi ini mengukuhkan nilai etnosentrisme dalam kalangan etnik sendiri dan meningkatkan sikap prejudis terhadap murid daripada etnik lain di persekitaran bilik darjah. Kedua, daripada kajian didapati bahawa lebih ramai murid Cina dan murid India mengatakan bahawa perbezaan budaya dalam kalangan murid menghalang interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Begitu juga persepsi murid India terhadap perbezaan agama. Dalam konteks ini, dapat dikatakan bahawa persahabatan merentasi etnik terjejas apabila murid daripada satu-satu kumpulan etnik adalah lebih ramai dan dilihat mengancam kedudukan mereka. Ketiga, iklim bilik darjah mempengaruhi pembentukan pola persahabatan merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Pengurusan bilik darjah oleh guru, pengisian komposisi etnik dalam bilik darjah selain sikap guru terhadap integrasi etnik dalam kalangan murid turut memberi kesan ke atas pembentukan hubungan merentasi etnik dalam kalangan murid di bilik darjah. Di samping itu, interaksi dan sosialisasi

yang dilalui oleh murid ketika di sekolah rendah terutamanya bagi murid dari Sekolah Jenis Kebangsaan Cina dan Tamil mungkin mendedahkan mereka dengan lebih banyak persamaan dari segi budaya dan agama berbanding perbezaan. Malah, bahasa ibunda yang digunakan sebagai bahasa pengantar di sekolah monoetnik ini memudahkan proses interaksi dan sosialisasi dalam kalangan murid daripada budaya dan agama yang sama. Justeru, apabila murid-murid ini berada di sekolah menengah maka percampuran murid daripada etnik yang berbeza menampakkan lebih banyak perbezaan daripada persamaan terutamanya dari segi budaya dan agama. Maka, murid terdorong untuk mengekalkan persahabatan yang dibina dengan rakan sejak sekolah rendah lagi apabila berada di sekolah menengah. Situasi ini membentuk jurang interaksi antara etnik dalam kalangan murid yang mudah membawa kepada sikap prejudis dan stereotaip.

Berdasarkan perbincangan di atas, sikap prejudis dan stereotaip dalam kalangan murid mampu memberi kesan ke atas pembentukan hubungan merentasi etnik dalam kalangan murid di persekitaran bilik darjah. Sikap prejudis dan stereotaip ini akan menyebabkan murid menimba ilmu dalam satu persekitaran yang penuh dengan nilai syak-wasangka antara satu sama lain. Sikap ini juga akan mengugat keyakinan dan kepercayaan murid terhadap murid daripada etnik lain. Dalam hal ini, hubungan yang positif dan efektif antara murid pelbagai etnik sukar untuk dijelmakan. Selain itu, sikap prejudis dan stereotaip mampu membawa kepada salah faham dan konflik dalam kalangan murid. Malah, salah faham dan konflik yang tidak dapat dikawal juga mampu mencetuskan perbalahan antara murid. Hal ini kerana murid pada usia di bangku persekolahan tidak cukup kemahiran untuk menilai dan menyelesaikan satu-satu masalah secara berkesan. Golongan ini juga kekurangan kematangan untuk berfikir secara rasional dalam memahami perkara-perkara tertentu terutamanya yang melibatkan soal budaya dan agama. Sehubungan itu, perselisihan faham yang kecil mampu bertukar menjadi satu isu yang sensitif dan mencetuskan kontroversi. Di samping itu, kewujudan sikap prejudis dan stereotaip di bangku persekolahan jika tidak diuruskan dengan cara yang baik maka ia akan memberi implikasi yang lebih serius apabila murid meninggalkan alam persekolahan dan menguasai pasaran kerja. Hal ini akan memberi kesan negatif ke atas pola pembangunan negara yang bermatlamatkan asas integrasi etnik. Tambahan lagi, sikap prejudis dan stereotaip ini juga memberi kesan ke atas kerjasama murid merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Aktiviti berkumpulan yang dilakukan oleh guru di bilik darjah untuk memupuk kerjasama dalam kalangan murid tidak akan mencapai objektif yang sebenar memandangkan sikap prejudis dan stereotaip dalam kalangan murid akan menyebabkan murid tersebut terlibat dalam aktiviti namun penglibatan mereka akan lebih mencerminkan 'kerjasama bertujuan'. Dengan kata lain, murid-murid ini akan bekerjasama atas arahan guru tetapi tidak bersatu hati dalam erti kata yang sebenar. Situasi ini juga akan memperlebar jurang antara murid.

Justeru, hasil kajian ini mencadangkan beberapa keperluan untuk memupuk hubungan etnik yang lebih efektif di bilik darjah. Dalam hal ini, guru memainkan peranan yang penting dalam menghapuskan sikap prejudis dan stereotaip dalam kalangan murid dengan merancang strategi dan memimpin murid ke arah pembentukan hubungan yang efektif dalam kalangan murid merentasi etnik. Murid perlu difahamkan dengan usur-unsur tradisi yang terdapat dalam perlembagaan Malaysia; dengan merujuk kepada kontrak sosial dalam masyarakat. Murid juga perlu diajar untuk menghormati budaya dan agama etnik lain. Murid perlu dilatih untuk memahami perasaan murid daripada etnik lain. Dengan cara ini murid dapat membangunkan pemahaman yang lebih jelas tentang budaya dan agama murid daripada etnik lain yang berkongsi

persekitaran pembelajaran yang sama. Tambahan lagi, murid juga perlu diajar untuk menggarap dan mengaplikasikan nilai dan norma yang baik daripada budaya etnik lain bagi membolehkan mereka menyesuaikan diri dengan murid pelbagai etnik. Dorongan berterusan daripada guru iaitu dengan mengambil kira sensitiviti budaya dan agama amat penting untuk memupuk integrasi etnik dalam persekitaran bilik darjah. Murid perlu memahami cara untuk berperanan dalam persekitaran pembelajaran yang terdiri daripada murid pelbagai etnik. Pemahaman yang jelas terhadap makna toleransi bukan sahaja perlu dipupuk dalam kalangan murid malah murid memerlukan ruang yang lebih luas dengan ciri-ciri pemantauan yang berkesan daripada guru untuk mengaplikasikan makna ini di persekitaran bilik darjah.

Selain itu, keunikan dalam perbezaan budaya dan agama perlu difahami untuk memupuk kesepaduan dalam kepelbagaian yang terdapat di ruang bilik darjah. Aktiviti-aktiviti kebudayaan yang diadakan di sekolah harus mewajibkan penglibatan murid daripada semua etnik secara sama-rata. Ia mendorong interaksi dan juga sosialisasi yang baik dalam kalangan murid merentasi etnik. Situasi ini juga dapat membolehkan murid memahami budaya etnik lain selain membolehkan murid meneroka dan menikmati keunikan dan keistimewaan yang terdapat satu-satu budaya. Sekolah perlu mengadakan lebih banyak program bagi mendedahkan murid dengan latar belakang dan sejarah dari segi budaya dan agama pelbagai etnik. Sekolah juga perlu menonjolkan identiti budaya pelbagai etnik dengan membentuk persekitaran yang membolehkan setiap murid tanpa mengambil kira batasan budaya dan agama dihargai sepenuhnya selain dapat menumpukan perhatian dalam pembelajaran di bilik darjah.

Tambahan lagi, aktiviti berkumpul dalam bilik darjah juga perlu mengambil kira usaha, sikap dan tingkah laku guru dalam memupuk integrasi etnik dalam kalangan murid. Kesepakatan dan kerjasama yang timbul melalui aktiviti berkumpul sebegini dapat mengurangkan jurang etnik dalam kalangan murid. Pengurusan bilik darjah oleh guru juga perlu mengambil kira penstrukturan komposisi etnik yang berkesan dalam bilik darjah. Malah, iklim bilik darjah terutamanya dari dekorasi bilik darjah, penggantungan kata-kata hikmat dan maklumat pada papan kenyataan tidak seharusnya memberi kepentingan kepada satu-satu etnik sahaja malah ia perlu memberi keutamaan kepada pembentukan bangsa Malaysia berbanding identiti monoetnik. Di samping itu, bagi sekolah menengah, Tingkatan Satu perlu dijadikan platform utama bagi merangsang, memupuk dan memperkukuh pembentukan hubungan etnik memandangkan di sinilah terbentuknya pertemuan antara murid daripada Sekolah Kebangsaan, Sekolah Jenis Kebangsaan Cina dan Sekolah Jenis Kebangsaan Tamil selepas Tahun Enam di sekolah rendah. Pengukuhan awal amat perlu untuk membolehkan murid menjalin hubungan yang baik atas dasar toleransi dan membentuk persahabatan yang intim merentasi etnik tanpa prejudis dan stereotaip dalam tempoh pengajian di sekolah menengah. Pengukuhan ini dapat membolehkan murid terus mengaplikasikan nilai tersebut dalam kehidupan terutamanya selepas tamat persekolahan nanti.

Walau bagaimanapun, kajian ini memperlihatkan beberapa limitasi. Kajian ini hanya memberi penekanan kepada implikasi perbezaan budaya dan agama dalam membentuk halangan interaksi merentasi etnik di persekitaran bilik darjah. Maka, kajian ini tidak memfokuskan secara mendalam tentang faktor-faktor yang mendorong pembentukan sikap prejudis dan stereotaip di bilik darjah dalam konteks budaya dan agama. Kajian ini juga tidak mengambil kira sikap dan tingkah laku yang ditunjukkan oleh guru dalam menangani masalah prejudis dan stereotaip di dalam bilik darjah. Selain itu, kajian ini tidak mengambil kira sejauhmana sikap prejudis dan

stereotaip dalam kalangan murid memberi kesan ke atas pencapaian pendidikan murid. Kajian ini juga tidak bertujuan untuk mengukur keberkesanan pola pengajaran dan pembelajaran dalam bilik darjah dalam mengurangkan sikap prejudis dan stereotaip dalam kalangan murid. Tambahan lagi, kajian ini juga mengambil kira implikasi sikap prejudis dan stereotaip dalam kalangan murid ke atas tingkah laku dan disiplin murid. Sehubungan itu, kajian akan datang perlu mengambil kira perkara-perkara di atas.

PENGHARGAAN

Kajian ini dibiayai oleh Geran Jangka Pendek, Universiti Sains Malaysia (304/PJJauh/6311036).

RUJUKAN

- Allport, G.W. 1954. *The nature of prejudice*. New York: Doubleday & Company, Inc.
- Baerveldt, C., Van Duijn, M.A.J., Vermeij, L. & Van Hemert, D.A.V. 2004. Ethnic Boundaries and Personal Choice. Assessing the Influence of Individual Inclinations to Choose Intra-ethnic Relationships on Pupils' Network. *Social Networks* 26.
- Clark, M.L. & Ayers, M. 1992. Friendship Similarity during early adolescence: Gender and Racial Patterns. *Journal of Psychology* 126(4).
- DuBois, D.L. & Hirsh, B.J. 1990. School and Neighbourhood Friendship Patterns of Blacks and Whites in Early Adolescence. *Child Development* 61.
- Hallinan, M.T. & Smith, S.S. 1985. The Effects of Classroom Racial Composition on Students' Interracial Friendliness. *Social Psychology Quarterly* 48(1).
- Hallinan, M.T. & Williams, R.A. 1987. The Stability of Students' Interracial Friendships. *American Sociological Review* 52.
- Kandel, D.B. 1978. Similarity in Real-Life Adolescent Friendship Pairs. *Journal of Personality and Social Psychology* 36(3).
- Lee, P. 2006. Bridging Cultures: Understanding the Construction of Relational Identity in Intercultural Friendship. *Journal of Intercultural Communication Research* 35(1).
- McPherson, M., Smith-Lovin, L. & Cook, J.M. 2001. Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology* 27.
- Mulatie, M. 2014. Intergroup Bias among Addis Ababa University Students. *International Journal of Psychology and Counseling* 6(2).

- Najeemah Mohd Yusof. 2006. Patterns of social interaction between different ethnic groups in Malaysian secondary schools. *Jurnal Pendidik dan Pendidikan* 21.
- Pettigrew, T.F. & Tropp, L.R. (2006). A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology* 90.
- Sias, P.M. dan Cahill, D.J. 1998. From coworkers to friends: The development of peer friendships in the workplace. *Western Journal of Communication* 62(3).
- Sias, P.M., Drzewiecka, J.A., Meares, M., Bent, R., Konomi, Y., Ortega, M. & White, C. 2008. Intercultural Friendship Development. *Communication Reports* 21(1).
- Slavin, R. & Cooper, R. 1999. Improving Intergroup Relations: Lessons Learned from Cooperative Learning Programs. Revision submitted to the Journal of Social Issues, September [Internet]. Dicapai pada 23 September 2014. <http://www.successforall.org/successforall/media/pdfs/improving-intergroup.pdf>
- Tuma, N.B. & Hallinan, M.T. 1979. The Effects of Sex, Race, and Achievement on School Children's Friendships. *Social Forces* 57(4).
- Weaver, D. 2010. The Relationship between Cultural/Ethnic Identity and Individual Protective Factors of Academic Resilience [Internet]. Dicapai pada 23 September 2014. http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas10/Article_67.pdf
- Yasmin Ahmad dan Najeemah Mohd Yusof. 2012. Social Distance and ethnic boundary among pupils in multiethnic and monoethnic school environment in Malaysia. *Science Journal of Sociology & Anthropology* 2012(2).
- Zirkel, S. 2004. What Will You Think of Me? Racial Integration Peer Relationship and Achievement among White Students and Student of Color. *Journal of Social Issues* 60(1).

Suresh Kumar N Vellymalay, Pensyarah Kanan, Pusat Pengajian Pendidikan Jarak Jauh
Universiti Sains Malaysia, 04-6534551, suresh@usm.my